

TRIẾT LÝ GIÁO DỤC CỦA JOHN DEWEY TRONG TÁC PHẨM “KINH NGHIỆM VÀ GIÁO DỤC”

Quách Hoàng Công^{1*}, Hà Lê Dũng

Khoa Lý luận Chính trị, Trường Đại học Khoa học Huế

* Email: congffav@gmail.com

TÓM TẮT

Xuất phát từ lập trường của chủ nghĩa thực dụng Mỹ, John Dewey đã đề xuất xây dựng một nền giáo dục mới dựa trên cơ sở kinh nghiệm. Trong tác phẩm “Kinh nghiệm và giáo dục”, trên cơ sở phê phán những hạn chế của “những trạng thái cực đoan” của nền giáo dục truyền thống và đường lối giáo dục tiến bộ, J.Dewey đã đề xuất những ý tưởng đặc sắc về những nguyên tắc cơ bản mang tính định hướng cho hoạt động của giáo dục kiểu mới. Những ý tưởng đó không chỉ có giá trị về mặt lý luận, mà còn có ý nghĩa đối với giáo dục Mỹ, đồng thời gợi mở những phương cách hữu ích cho quá trình cải cách giáo dục ở Việt Nam hiện nay.

Từ khóa: Giáo dục, kinh nghiệm, chủ nghĩa thực dụng, John Dewey

1. Dẫn nhập

Giáo dục và phát triển giáo dục là một vấn đề lớn của mỗi cộng đồng, dân tộc. Qua đó, giáo dục trở thành một trong những cơ chế phát triển quan trọng nhất không chỉ đối với cá nhân mà còn đối với toàn thể xã hội, nó định hướng vào việc hình thành và triển khai những tiềm năng thể chất, trí tuệ và tinh thần của xã hội. Trong thời đại hiện nay, khi mà phát triển giáo dục ngày càng đóng vai trò quan trọng và đang trở thành một phần không thể thiếu trong chính sách phát triển và hội nhập quốc tế của nhiều quốc gia. Bối cảnh toàn cầu hóa với sự phát triển mạnh mẽ của nền kinh tế tri thức đòi hỏi các quốc gia phải tạo lập một triết lý giáo dục năng động và bền vững.

Đối với không ít người, nền giáo dục Hoa Kỳ là một hình mẫu tuyệt vời để tham khảo và học tập. Nền giáo dục đó đã góp một phần không nhỏ vào việc tạo nên sức mạnh của một siêu cường trong thế giới hiện đại. Thậm chí, dù muốn hay không, ngay tại các quốc gia Châu Âu, nơi luôn tự hào về truyền thống giáo dục lâu đời, cũng đang phải tham chiếu với những kinh nghiệm của nước Mỹ trong việc cải tổ hệ thống giáo dục của chính mình.

Trong bài viết này, với mong muốn khẳng định đóng góp to lớn của J.Dewey đối với sự phát triển của Mỹ đặc biệt là trong lĩnh vực giáo dục, bài viết sẽ tập trung luận giải triết lý giáo dục của J.Dewey qua việc khảo sát một trong những tác phẩm nổi tiếng của ông - *Kinh nghiệm và giáo dục* (Experience and Education) nhằm tìm kiếm ở đó những những gợi ý hữu ích cho việc phát triển giáo dục ở Việt Nam hiện nay.

¹ Học viên cao học, khóa năm 2012

2. John Dewey và tác phẩm *Kinh nghiệm và giáo dục*

Nếu Charles Peirce là người đặt nền móng cho chủ nghĩa thực dụng Mỹ, William James là người phát triển chủ nghĩa thực dụng đến tính hệ thống, thì J.Dewey chính là nhà thực dụng có ảnh hưởng lớn nhất đối với sự phát triển của nền giáo dục Mỹ. Tên tuổi J.Dewey trở thành thần tượng của nhiều thế hệ trí thức. Richard Rorty từng tuyên bố “John Dewey chính là triết gia mà tôi ngưỡng mộ nhất, tôi được vinh hạnh coi mình như học trò”. Noam Chomsky khẳng định, J.Dewey “là người có ảnh hưởng lớn đến cuộc đời mình”. Ở khía cạnh giáo dục, J.Dewey là người đã phát triển một lý thuyết triết học đề cao tính đồng kết giữa lý thuyết và thực hành. Bản thân ông cũng đã thực nghiệm lý thuyết này trong sự nghiệp giáo dục của mình.

Lý luận giáo dục của ông nhằm tạo ra một bước đột phá trong giáo dục, phê phán mạnh mẽ nền giáo dục truyền thống, tạo một bước ngoặt trong phong trào canh tân giáo dục ở Mỹ cuối thế kỷ XIX, đầu thế kỷ XX. Ông xứng đáng được xem là “cha đẻ” của phong trào tân giáo dục với học thuyết về giáo dục đồ sộ của mình. Mô hình giáo dục thực nghiệm của ông đưa ra đã ảnh hưởng và được sự ủng hộ của rất nhiều nước trên thế giới và đến nay nó vẫn ảnh hưởng.

Mặc dù vẫn bị phê bình, đôi khi còn bị chỉ trích nặng nề, nhưng với những nỗ lực đóng góp thực hiện ý tưởng của mình và hoài bão canh tân giáo dục, J.Dewey xứng đáng được công nhận là nhân vật kiệt xuất của triết học Mỹ.

Trong suốt một quá trình lâu dài hình thành, phát triển và truyền bá tư tưởng của mình, ngoài hoạt động thực tiễn hằng say, J.Dewey đã viết ra một lượng tác phẩm đồ sộ, kể cả sau khi nghỉ hưu (năm 1929). Sự quan tâm của ông bao trùm một phạm vi rộng lớn từ logic học, siêu hình học đến lý luận nhận thức... Các tác phẩm gây ảnh hưởng nhất của ông là những tác phẩm bàn về giáo dục, dân chủ như *Cách chúng ta nghĩ* (How We Think, 1910), *Dân chủ và giáo dục* (Democracy and Education, 1916), *Nhân tính và ứng xử* (Human Nature and Conduct, 1922)...

Kinh nghiệm và giáo dục của J.Dewey là một cuốn sách mỏng được xuất bản năm 1938 dựa trên một bài nói chuyện do ông thực hiện cùng năm đó theo lời mời của Hội Kappa Delta Pi. Tác phẩm gồm 116 trang, được chia thành 8 chương, cung cấp cho các nhà giáo dục một triết lý giáo dục mang tính tích cực. Cuốn sách đánh giá những thực tiễn của cả trường học cổ truyền lẫn trường học tiến bộ và chỉ ra những khuyết điểm của mỗi trường học ấy. Nhưng tuyệt nhiên cuốn sách không mang tính tranh luận. Trong khi xem xét những vấn đề giáo dục ở thời điểm ông, J.Dewey đã giải thích một triết học của kinh nghiệm và những gợi ý do phương pháp khoa học mang lại cho lĩnh vực giáo dục. Ông mô tả và minh họa cụ thể quá trình học tập diễn ra như thế nào, khái niệm tự do, hoạt động, kỷ luật, sự kiểm soát xã hội, và nội dung được tổ chức sẵn được ông giải thích trong kinh nghiệm có tính giáo dục xét như là một quá trình bao hàm cả tính liên tục và sự tương tác. Ở vào mỗi giai đoạn mà nền giáo dục có những quan điểm không kiên định thì *Kinh nghiệm và giáo dục* là một cuốn sách kinh điển, uy tín của tác phẩm được khẳng định qua thử thách thời gian.

3. Nội dung triết lý giáo dục của John Dewey trong “*Kinh nghiệm và giáo dục*”

Trong di sản đồ sộ của J.Dewey, *Kinh nghiệm và giáo dục* là một cuốn sách hết sức đặc biệt. Những gì ông viết trong cuốn sách này không hề hề giấu cột thực tiễn giáo dục thời kỳ đó, ông cũng không trách móc những người làm giáo dục. Cuốn sách đã đối xử với cả hai nền giáo dục một cách nghiêm túc và trên tinh thần hướng tới một nền giáo dục tốt nhất cho nước Mỹ. Cuốn sách còn thể hiện một cách nhìn chín chắn của J.Dewey, lời mời gọi các nhà giáo dục Mỹ tự mình suy tư, và cho đến ngày hôm nay nó vẫn đưa ra lời mời gọi này.

Vào những năm cuối thế kỷ XIX, Hoa Kỳ đứng trước một cuộc khủng hoảng về đường lối giáo dục khi đang có sự chia rẽ sâu sắc giữa những người theo khuynh hướng giáo dục cổ truyền và những người chủ trương cách tân giáo dục. Chính điều này đã làm suy yếu nền giáo dục Hoa Kỳ. Với tư cách là một nhà giáo dục, J.Dewey phê phán tình trạng tranh cãi gay gắt của hai khuynh hướng giáo dục trên. Tuy nhiên, điều đó không có nghĩa là ông tìm kiếm một đường lối trung dung hay một sự thỏa hiệp. Ngược lại, Dewey muốn phác thảo những nguyên lý có tính triết học để giải quyết cuộc khủng hoảng trong nền giáo dục Mỹ lúc bấy giờ. Những nguyên lý ấy đã được ông thể hiện rõ trong tác phẩm *Kinh nghiệm và giáo dục*.

Thứ nhất, sự đối chọi giữa nền giáo dục cổ truyền và nền giáo dục tiến bộ (*progressive education*).

Qua phân tích thực tiễn trong nhà trường đương thời ở Hoa Kỳ, J.Dewey đã chỉ ra những nhược điểm của nền giáo dục cổ truyền, đồng thời đề xuất là những yêu cầu đối với nền giáo dục tiến bộ nếu như muốn thay đổi thực trạng đáng báo động của nền giáo dục lúc bấy giờ.

Trong nhãn quan của J.Dewey, kiểu giáo dục truyền thống, về bản chất, là sự áp đặt từ bên trên và từ bên ngoài, áp đặt những chuẩn mực, nội dung và phương pháp của người lớn cho những đứa trẻ chỉ mới đang trưởng thành. Điều đó tạo ra một hố ngăn cách lớn đến mức nội dung, phương pháp học và phương pháp ứng xử mà nhà trường ấy đòi hỏi tất cả đều xa lạ với những khả năng mà đứa trẻ hiện có. Hay nói đúng hơn đó chính là sản phẩm của kinh nghiệm người lớn, J.Dewey đã phải thốt lên rằng “ngay cả những giáo viên tốt bụng cũng áp dụng những thủ thuật che đậy sự áp đặt cốt sao giảm nhẹ những đặc điểm thô bạo hiển nhiên” [2, 35]. Chương trình học cổ truyền rõ ràng đã dẫn đến sự tổ chức theo lối nhà binh cứng nhắc và một thứ kỷ luật bỏ qua những năng lực và hứng thú nằm trong bản tính của trẻ em và điều này vô hình chung đã cướp đi sự sáng tạo và niềm say mê học hỏi của trẻ em ngay từ đầu. J.Dewey chỉ ra quan niệm giáo dục nền tảng của nền giáo dục cổ truyền “đều bao hàm việc truyền dạy quá khứ” [2, 33], là chuẩn bị cho trẻ em những trách nhiệm ở tương lai, là việc dạy nhồi nhét, là việc học thụ động không xuất phát từ hứng thú của học sinh. Nhiệm vụ của học sinh trong trường học cổ truyền chỉ là làm theo và học những chương trình đã được nhà giáo dục dựng sẵn, ông đã ví nhiệm vụ đó “giống như nhiệm vụ của sáu trăm kỵ binh: tấn công và

chết” [2, 36]. Hệ quả tất yếu là những đứa trẻ được đào tạo theo chương trình đó chỉ giống như “con vẹt” hoặc là những “chiếc tủ kính nguy nga đầy ắp những thứ đồ đẹp đẽ nhưng chẳng có ích gì”. Người học bị biến thành những kẻ không có và không dám tư duy độc lập và tinh thần sáng tạo tri thức mới. Lối giáo dục cổ truyền ấy đã gây ra nơi thế hệ trẻ đặc tính thụ động, tự ti, tôn thờ thần tượng và không có tư duy phê phán, làm thui chột tư duy sáng tạo và tính cách độc lập. Vì thế, trong *Kinh nghiệm và giáo dục*, J.Dewey chủ trương nhà trường phải là địa điểm diễn ra “cuộc sống thực” của thầy và trò, đồng thời là nơi thầy và trò cùng nhau khám phá tri thức của thế giới xung quanh mình. Đó mới chính là mục tiêu đích thực mà J.Dewey hướng tới.

Khi một khi cái cũ mắc quá nhiều khuyết điểm đến mức không còn giữ được vai trò lịch sử của mình nữa, thì sự xuất hiện của cái mới có thể được hiểu là “kết quả của sự bất mãn đó” [2, 35]. Chính tại nơi nền giáo dục truyền thống gặp phải khó khăn thì J.Dewey lại nhận thấy những ưu điểm của nền giáo dục mới.

Một là, nền giáo dục tiến bộ đề cao tính cá nhân hơn là nền giáo dục cổ truyền. Điều này được thấy rõ khi ông phân tích những mặt đối lập như “đối lập với sự áp đặt từ bên trên là sự bộc lộ và vun bồi tính cá nhân; đối lập với kỷ luật bên ngoài là hoạt động tự do; đối lập với học dựa vào sách giáo khoa và người thầy là học tự mình trải nghiệm”. Một minh chứng cho điều J.Dewey nói đó là khi ta liên hệ với học theo cơ chế niên chế và học theo tín chỉ mà Việt Nam đang áp dụng.

Hai là, trong nền giáo dục tiến bộ, kinh nghiệm và kiến thức gắn liền với nhau. Thể hiện trong mối quan hệ mật thiết và tất yếu trong quá trình trải nghiệm có thực giữa người học và giáo dục. Việc giáo dục tiến bộ thực hiện trên nền tảng của trải nghiệm cá nhân lại cho chúng ta nhiều mối quan hệ đa dạng và mật thiết giữa người học và người dạy hơn là trong nhà trường cổ truyền không bao giờ có được.

Ba là, nền giáo dục tiến bộ bao giờ cũng nhân đạo hơn nền giáo dục truyền thống, bởi vì theo J.Dewey nền giáo dục cổ truyền gọi ra quá nhiều liên tưởng tới sự độc đoán, khắt khe hơn trong những chính sách của mình. Chính những phương pháp “đàn áp” và “cưỡng bức” học sinh đã làm cho nền giáo dục cổ truyền mất đi tính nhân đạo và tinh thần dân chủ trong khi đó nền giáo dục tiến bộ lại trang bị cho mình những nguyên tắc, những nội dung và phương pháp thúc đẩy nhiều hơn nữa tinh thần dân chủ và tính nhân đạo trong các chính sách giáo dục của mình. Xây dựng một nền giáo dục thúc đẩy những đức tính tốt đẹp của kinh nghiệm con người.

Tuy Dewey đã vạch ra và phê phán những khuyết điểm của nền giáo dục cổ truyền, cũng như những ưu điểm vượt trội mà tân giáo dục mang lại, nhưng ông chưa bao giờ quan niệm rằng nền giáo dục tiến bộ có thể xóa bỏ hoàn toàn *ngay lập tức* nền giáo dục cổ truyền. Suốt cuộc đời mình, Dewey luôn cố gắng xây dựng một nền giáo dục dân chủ gắn lý luận với thực tiễn. Mặc dù ông nhận thấy sự cần thiết phải thay thế nền giáo dục cổ truyền bằng nền giáo dục tiến bộ, song cũng cần phải nhận thức rằng, nền giáo dục tiến bộ hiện giờ vẫn còn nhiều khó khăn cần phải giải quyết trong chính bản thân mình và những vấn đề có thể nảy sinh từ chính triết lý của nó. Những câu hỏi

ông đặt ra cho nền giáo dục tiến bộ cần phải giải quyết cho bằng được nếu không muốn trở nên giáo điều không kém như nền giáo dục cổ truyền, như là: “nếu coi nền giáo dục kiểu mới là đề cao tự do của người học... Vậy tự do là gì, và đâu là những điều kiện để thực hiện được nó” [2, 42], hay như “đâu là vai trò của người thầy và sách vở trong việc khuyến khích sự phát triển có tính giáo dục của trẻ”[2, 42], hay mối liên hệ thực sự “bên trong kinh nghiệm giữa thành tựu của quá khứ và những vấn đề của hiện tại”[2, 42]. Việc phủ nhận hoàn toàn cái cũ và không giải quyết được những vấn đề nêu trên sẽ đẩy nền giáo dục tiến bộ làm theo cách mò mẫm và nó sẽ lại giống như nền giáo dục cổ truyền.

Đối với nền giáo dục Việt Nam hiện nay, có thể nhận thấy, còn tồn tại nhiều vấn đề bất cập gây bức xúc trong xã hội. Mặc dù luôn khẳng định về một nền giáo dục hiện đại, song cho đến nay Việt Nam chưa thực sự xây dựng được một nền giáo dục vững mạnh trên nền tảng “giáo dục chính là cuộc sống”. Điều đó dẫn đến hiệu quả và chất lượng giáo dục chưa cao, nội dung và phương pháp giáo dục lạc hậu so với khu vực và thế giới, cách thức học tập và thi cử còn nặng về hình thức và hiệu quả thấp... Xét trên tổng thể, nền giáo dục Việt Nam hiện nay chưa đáp ứng đầy đủ yêu cầu phát triển của đất nước trong bối cảnh hội nhập và giao lưu quốc tế.

Thứ hai, kinh nghiệm như là nguyên lý nền tảng của nền giáo dục đích thực.

Có thể nói, cội nguồn của triết lý giáo dục mà J.Dewey thể hiện trong tác phẩm này đó là “kinh nghiệm”. J.Dewey đã khoác vào kinh nghiệm tất cả mọi hình thức và biểu hiện của đời sống con người, đồng thời xem kinh nghiệm là nguyên khởi hướng đến các mục tiêu giáo dục. Với J.Dewey, mối quan hệ giữa giáo dục và kinh nghiệm là mối quan hệ hữu cơ. Triết lý mới mẻ ấy là “quả ngọt” được nuôi dưỡng từ chính những hoạt động giáo dục của nhà triết học Mỹ.

“Kinh nghiệm” là một trong những khái niệm căn bản của triết học phương Tây với một truyền thống duy nghiệm thật bề thế khởi sự từ Francis Bacon. Khi “đứng chân” trong viễn tượng triết lý giáo dục của J.Dewey, chúng ta cần và nên xem xét “kinh nghiệm” theo nghĩa rộng chứ không đơn thuần là *cái gì đó được tích lũy trong đầu*. J.Dewey hiểu kinh nghiệm vừa là phương pháp vừa là nội dung. Khi ông nói rằng giáo dục là một sự phát triển bên trong kinh nghiệm thì luận điểm đó đã hàm ý rằng không phải tất cả mọi kinh nghiệm đều mang tính giáo dục mà chỉ có một bộ phận kinh nghiệm nào đó mang tính giáo dục mà thôi.

Hai thuộc tính của kinh nghiệm mà J.Dewey quan tâm nhiều nhất được thể hiện trong cái mà ông gọi là “tính liên tục” (continuity) và “tương tác” (interaction). Để mọi người hiểu rõ cặn kẽ hơn về hai thuộc tính này, J.Dewey đã phải giới thiệu thêm khái niệm “tăng trưởng” (growth). Theo ông, “tính liên tục” là “mọi kinh nghiệm đều tiếp tục tồn tại trong những kinh nghiệm xảy ra sau đó”, rằng “mọi kinh nghiệm đồng thời kế thừa điều gì đó từ những kinh nghiệm đã xảy ra trước đó và bằng cách nào đó nó làm biến đổi đặc tính của những kinh nghiệm xảy ra sau đó. Mặt khác, quá trình này diễn ra liên tục dù chúng ta có muốn hay không. Điều đó nói lên rằng bất cứ điều gì chúng ta từng trải

qua và bất kỳ hành động nào chúng ta đã lựa chọn bao giờ cũng để lại tác động nào đó, dù đó là tốt hay xấu. Không có kinh nghiệm nào lại không có quá khứ. Không có kinh nghiệm nào biến mất mà lại không để lại dấu vết”.

Phạm trừ “tương tác” chứa đựng nguyên lý phổ quát thứ hai của J.Dewey bàn tới *tính chất tình huống của kinh nghiệm*. Phạm trừ này nói lên rằng giữa chúng ta xét như một tổ chức sống và môi trường bao giờ cũng diễn ra một mối quan hệ trao đổi theo dạng nào đó như sự tác động “biện chứng”. Hay như là chúng ta tác động lên thế giới và thế giới tác động lên chúng ta một cách liên tục. Tình huống tương tác trong đó chúng ta khám phá chính mình và chúng ta tham gia vào trong đó, làm thành tình huống chúng ta đang sống ngay cả khi chúng ta đang ngủ hay trong tình trạng vô thức. Mặt khác những yếu tố trong sự tương tác này bao gồm toàn bộ những gì chúng ta đem đến cho tình huống dưới dạng vốn hiểu biết, nhu cầu, mục đích, hứng thú, cái đọng lại của kinh nghiệm quá khứ, sẵn sàng phản ứng theo cách này hoặc cách khác.

Như vậy với hai thuộc tính của kinh nghiệm ông muốn những nhà giáo dục rút ra những nguyên tắc tương ứng để vận dụng vào lĩnh vực giáo dục. Ông đã quán triệt điều này khi chỉ ra rằng, “nếu kinh nghiệm không được quan niệm theo cách kết quả của quan niệm ấy là một lựa chọn nội dung giảng dạy, phương pháp giảng dạy và kỷ luật, trang bị vật chất và tổ chức xã hội của trường, thì kinh nghiệm ấy hoàn toàn là điều viển vông”.

Để nhà giáo dục có thể áp dụng hai thuộc tính này của kinh nghiệm, J.Dewey đã đề xuất khái niệm “tăng trưởng”. Ông cho rằng, “tính liên tục” và “sự tương tác” chỉ có thể được ứng dụng theo cách có ích cho ta chừng nào chúng đóng góp cho sự tăng trưởng. Nhưng cần hiểu tiêu chí tăng trưởng mà J.Dewey nói tới ở đây thể hiện tập trung trong *khuyh hướng và mục tiêu* của tăng trưởng, bởi vì tăng trưởng là một khái niệm bắt buộc phải tìm thấy sự vận dụng phổ biến chứ không phải vận dụng giới hạn vào mục đích riêng biệt. J.Dewey kết luận: “Chỉ khi nào sự phát triển theo một chiều hướng cụ thể góp phần tạo ra sự tăng trưởng liên tục khi ấy nó mới thỏa mãn những tiêu chí của giáo dục xét như là sự đang tăng trưởng”[2, 64]. Đến đây, chúng ta nhận ra rằng tính liên tục và tính tương tác có ở khắp nơi, lợi ích của sự tăng trưởng liên tục xứng đáng gọi là mang tính giáo dục.

Khi J.Dewey khẳng định giáo dục là một sự phát triển đi từ kinh nghiệm, điều đó có nghĩa là chỉ bằng phương tiện của kinh nghiệm, dựa vào sự tương tác giữa một người và môi trường sống của người ấy, thì một người mới *trở thành được giáo dục*. Còn khi Dewey nói giáo dục là một sự phát triển vì kinh nghiệm, thì cũng có nghĩa ông đang nói đến mục tiêu của giáo dục. Kết quả cuối cùng giáo dục không phải là điểm số, không phải là lòng tự trọng, cũng không phải là sự chuẩn bị cho nghề nghiệp trong tương lai, mà chính là quá trình trải nghiệm phong phú hơn, đầy đủ hơn, nhờ đó năng lực nhận thức của con người liên tục được mở rộng để hiểu đầy đủ hơn cuộc sống thực đang diễn ra. Đây là mục tiêu mà nhà giáo dục phải thực hiện cho bằng được. Nói cách

khác, một nguyên lý về trật tự xã hội và tổ chức cần phải xuất phát từ cách hiểu thế nào là kinh nghiệm có tính giáo dục.

Thứ ba, kinh nghiệm như phương tiện thực hiện mục tiêu của giáo dục.

Việc phân tích hai thuộc tính chủ yếu của kinh nghiệm và sự tăng trưởng liên tục đòi hỏi nhà giáo dục phải luôn luôn nghĩ về tương lai, phải thường xuyên tra vấn về kinh nghiệm này sẽ dẫn chúng ta đến đâu, sẽ đóng góp thế nào cho sự tăng trưởng trong tương lai. Tuy nhiên, nếu chúng ta chỉ đặt những câu hỏi đó trong hiện tại, vào những hoạt động hiện tại đang diễn ra thì có lẽ chưa đủ. Vì vậy nhà giáo dục phải xây dựng kế hoạch trước. Bằng sự hiểu biết sẵn có về học sinh và các môn học, họ phải lựa chọn để làm sao những môn học có thể góp phần tạo ra sự tăng trưởng toàn diện nhất cho người học. J.Dewey viết: “Nhà giáo dục có một trách nhiệm quan trọng bậc nhất, ấy là họ không chỉ hiểu được nguyên lý chung của sự tác động của các điều kiện môi trường tới kinh nghiệm có thực, mà đồng thời nhận ra một cách cụ thể môi trường nào giúp cho việc có được những kinh nghiệm dẫn đến tăng trưởng. Trước hết họ phải biết cách lợi dụng môi trường có thực xung quanh, môi trường vật chất và môi trường xã hội, để rút ra từ đó tất cả những gì đóng góp vào việc hình thành các kinh nghiệm có giá trị”. Vấn đề cốt yếu để có nền giáo dục cung cấp những tri thức có ý nghĩa thực sự cho người học nằm ở nhà giáo dục có đủ khả năng thiết lập sự tương tác giữa sự hiểu kỳ, sự hiểu biết có sẵn, những ham muốn của học sinh, với nội dung đang học - giáo viên có đủ đưa nội dung ấy vào trong kinh nghiệm. Giáo viên đồng thời phải có khả năng tham gia vào tư duy của chương trình dạy và phát triển tính liên tục của kinh nghiệm đóng góp cho nhận thức và cho việc tạo ra những thói quen trí tuệ. Giáo viên không thể thụ động mà phải chủ động nghiên cứu cách tạo ra kinh nghiệm và biến đổi vật liệu sao cho nó có mối liên hệ với hứng thú và khả năng của học sinh. Sự thích nghi lẫn nhau giữa người học và vật liệu phải học chính là việc cho phép một kinh nghiệm trở nên có tính giáo dục.

Kinh nghiệm, động cơ và hứng thú có sẵn của học sinh quyết định tới việc lĩnh hội vì thế người giáo viên bao giờ cũng phải đề cao nhu cầu của học sinh chứ không phải là sự phân phát kiến thức, lấy học sinh làm trung tâm. Dewey viết: “Trước tiên và trước hết tôi suy nghĩ về điều gì sẽ gây hứng thú cho học sinh của tôi... Tôi còn tìm hiểu xem đâu là năng lực có sẵn của các em và mình đang có những loại vật liệu gì, sau đó suy nghĩ xem học sinh sẽ có khả năng giải quyết loại vật liệu nào một cách giỏi nhất. Để duy trì hứng thú tôi cố gắng đưa sự đa dạng vào trong mỗi bài học, có thể thay đổi làm theo hai hoặc ba lần trong quá trình diễn ra bài học”.

Bài học về những yêu cầu nói trên đã được J.Dewey cảnh báo khi ông cho rằng, con đường của tân giáo dục so với con đường cũ không phải là một con đường dễ dàng, mà đó là một con đường khó khăn và đòi hỏi cố gắng lớn... sự thành công đòi hỏi nhiều năm tháng lao động công tác nghiêm túc của những người trung thành.

Việc nhấn mạnh vai trò những thuộc tính chủ yếu của kinh nghiệm, lấy học sinh làm trung tâm, những yêu cầu cần phải có của người giáo viên trên cơ sở triết lý giáo

dục tiến bộ như J.Dewey đã thể hiện trong *Kinh nghiệm và giáo dục* trở thành cơ sở triết lý giáo dục của Mỹ và tất nhiên đó cũng là một gợi ý hữu ích để chúng ta xây dựng một nền giáo dục mới dựa trên nguyên tắc “Học đi đôi với hành, Học bằng trải nghiệm”. Thiết nghĩ đó cũng là một nội dung quan trọng cần bổ sung vào triết lý giáo dục hiện đại mà nước ta đang hướng đến nhằm xây dựng một thế hệ trẻ Việt Nam đầy tự tin, năng động, sáng tạo, biết suy nghĩ và hành động đúng đắn nhất, hiệu quả nhất nhằm góp phần vào sự phát triển của đất nước.

4. Vài lời kết

Bằng những hoạt động lý luận và thực tiễn tích cực, những quan niệm của Dewey trong *Kinh nghiệm và giáo dục* đã cung cấp một nền tảng vững chắc để những nhà giáo dục có thể đồng lòng cùng nhau thúc đẩy một nền giáo dục Mỹ biết tôn trọng mọi nguồn kinh nghiệm và đi từ một triết học kinh nghiệm và triết lý giáo dục mang tính tích cực để rồi các nhà giáo dục Mỹ xóa bỏ đi những cái nhãn định loại gây bất đồng và siết chặt hàng ngũ để làm vinh danh nền giáo dục Mỹ và góp một phần không nhỏ vào việc tạo nên một siêu cường trong thế giới hiện đại.

Những kiến giải đặc sắc và tiến bộ về giáo dục của Dewey cho chúng ta thấy được tầm vóc của một trí tuệ lớn với nhãn quan vượt thời đại. Ngày hôm nay, những nguyên tắc triết học và những nguyên tắc giáo dục cùng những tranh cãi xuất phát từ chúng vẫn còn sống động như khi chúng tạo ra sự bùng nổ tầm nhìn giáo dục ở vào thời điểm bước sang thế kỷ mới. Tuy nhiên, dù thế nào đi chăng nữa thì những nguyên lý giáo dục của ông vẫn là những gợi ý hữu ích và còn nguyên ý nghĩa thời sự đối với những quốc gia đang trên con đường hiện đại hóa. Muốn hay không, ngay tại nhiều nước có truyền thống giáo dục lâu đời cũng đang phải tham khảo những kinh nghiệm của nước Mỹ trong việc cải tổ hệ thống giáo dục của chính mình.

Xuất phát từ luận điểm cho rằng, “làm ra một điều tích cực là chống tiêu cực mạnh mẽ nhất”, chúng tôi hi vọng, những ý tưởng giáo dục có tính chất gợi mở phong phú của J.Dewey trong tác phẩm *Kinh nghiệm và giáo dục* có thể được nghiên cứu một cách nghiêm túc để tìm thấy những “hạt nhân hợp lý” khả dĩ áp dụng vào quá trình hiện đại hóa giáo dục ở Việt Nam hiện nay.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1].John Dewey (2008). *Dân chủ và giáo dục* (Phạm Anh Tuấn dịch). Nxb Trẻ, Thành phố Hồ Chí Minh.
- [2].John Dewey (2012). *Kinh nghiệm và giáo dục* (Phạm Anh Tuấn dịch). Nxb Trẻ, Thành phố Hồ Chí Minh.
- [3].John Dewey (2012). *John Dewey về giáo dục* (Phạm Anh Tuấn dịch). Nxb Trẻ, Thành phố Hồ Chí Minh.
- [4].John Dewey (2013). *Cách ta nghĩ* (Vũ Đức Anh dịch). Nxb Tri thức, Hà Nội.

**JOHN DEWEY'S EDUCATIONAL PHILOSOPHY
IN "EXPERIENCE AND EDUCATION"**

Quach Hoang Cong*, Ha Le Dung

Department of Philosophy, Hue University of Sciences

** Email: congffav@gmail.com*

ABSTRACT

In the American pragmatism's perspective, John Dewey has proposed a new educational system based on the experience. In his work "Experience and Education", by criticizing limitations of the "extreme state" of the traditional and advanced education, John Dewey suggests his excellent ideas of basic and oriental principles for activities of the advanced education. These ideas have brought theoretical values, great significance to American education, and helpful solutions for the present educational reformation in Vietnam as well.

Keywords: *education, experience, pragmatism, John Dewey.*